

Obnova ideje univerzity

Cyril Höschl

Když jsem se letos o dovolené začel do historického díla Jiřího Suka *Labyrintem revoluce* (Portál, Praha 2003), čas okolo mne se zastavil a jako v einsteinovských temporálních strojích vytvářených vesmírnými lety rychlostí blízké rychlosti světla jsem se ocitl na sklonku roku 1989, přímo ve víru událostí, po kterých už nikdy nebudeme to, co jsme byli před tím. A tak jako ve sci-fi jsem shledal, že vše, zejména co do důležitosti, je jinak než jak to máme uloženo ve svých hipokampech, kde se svět trvale proměňuje, vypírán a restaurován v neustálých cyklech vybavení – konfrontace – pozměnění - znovuuložení. Moderátorem českých dějin byl v tomto *skutečném* příběhu Radim Palouš. Spatřil jsem ho, jak mimo moje nadání, mimo naše o něco pozdější krásné přátelství a mimo svou historickou roli po dlouhé době prvního svobodného rektora Karlova učení, řídí a usměrňuje živelný proud, kterým Občanské fórum zdola roztočilo kola dějin – od pádu diktatury až po volbu prezidenta republiky. Byl to Radim, kdo ho poprvé představil dosud neprobuzené mase na přeplněném Václavském náměstí: „Kdo to je? Kdo to je? Kdo to je?“ skandoval dav. Byl to Radim, kdo stál v pravý čas na pravém místě, když chyběl svorník mezi disentem a probouzející se masou, mezi těmi, kdož vskutku toužili po svobodě a těmi, kdož pouze chtěli svrhnout dosavadního pána. Když se peřeje uklidnily, téměř celá první vlna statečných včetně Radima z viditelné hladiny politických obzorů zmizela. Radim se neokázale, jako anonymní dárc, zapsal do duše národa. Pak se bez velkých gest prostě vrátil ke své práci, k pedagogice, ke Komenskému, k filosofii a k donquijotské Akademii na Rašínově nábřeží. Svůj rektorský úřad opustil předčasně již po prvním volebním termínu a bez trpkosti odešel do důchodu, který zdaleka nedosahoval výše penze jeho někdejšího vyšetřovatele Stb.

První čtyři roky svobody jsme si byli velice blízko. Stanuli jsme po jeho zvolení rektorem pojednou proti sobě tváří v tvář v náhle ztichlém Karolinu. Zbrojnoši odtáhli a zá-pach po předchozí moci zvolna vyvanul z chladivých sálů. Šestsetřináctkám na dvoře zmlkly motory. Radim si vzal aktovčičku a kráčel pěšky domů na Malou Stranu. Co chvilku se pozastavující, kreslili jsme spolu do oblak vize krásné, čisté, slavné univerzity, která bude vskutku „stolem k hostině připraveným“. Tolik toho bylo před námi! Co udělat nejdříve, co pak, a co potom? Za jaký konec vzít péči o vzdělanost? Jak ji učinit vskutku univerzitní, jak ji obrátit v jedno, *ad unum verto*? Každý jsme pak rýsovali u svého stolu, bez možnosti konfrontovat náčrty s nějakým nadřazeným celkovým plánem. Konfrontovali jsme si je tedy navzájem: ve velké aule Karolína se v pravidelných intervalech konaly univerzitní slavnosti a obřady, inaugurace, promoce, čestné doktoráty. Sedával jsem v děkanské kóji, Radim v rektorské. Z těchto kazatelen jsme nejen auditoriu, ale také sobě navzájem sdělovali, čím procházíme, co to vlastně rýsujeme a kam jsme pokročili. Cítil jsem stále hlubší porozumění. Navazovali jsme a naráželi jeden na druhého v jakémsi slavnostním duetu za doprovodu varhan hřmících *Kde domov můj, Svatý Václave a Gaudeamus igitur*. Teprve nyní mohu přiznat, co pro mne ty jinak téměř přežití rituály doopravdy znamenaly: neustálé ujasňování si toho, oč jde, konfrontaci sebe a instituce, která je z naší perspektivy věčná, výzvu k pokoře před majestátem myšlenky, s jakou byla založena. Mým učitelem, sparing-partnerem a spolutvůrcem hodnotového žebříčku byl Radim. V jeho silovém poli vznikaly moje napůl improvizované děkanské projevy, jejichž níže uvedené citáty nejsou pouze zrcadlem doby a Radimovy věčné zásluhy o Karlovo učení, ale z mého pohledu tím nejpřípadnějším, co mohu svázat do pomyslné kytičky gratulanta k Radimovu významnému životnímu jubileu. Ne-li ostatním, tedy určitě jemu se při jejich četbě nepochybně vynoří obrys příběhu, který byl po několik let příběhem nám oběma společným.

O univerzitě¹:Pražskou univerzitu chtěl založit už roku 1294 dědeček Karla IV, Václav II., ale čeští páni ze strachu před cizineckou vědou tomu zabránili. Přirozenost se tak lekla útoku ducha. Lidem nepodrobeným vzdělanecké kázni se zdá z přirozených příčin každá vzdělanost cizineckou a nebezpečnou, protože přináší změnu řádů společenských a nutnost přizpůsobit se jim. Univerzita si žádala učenců z ciziny, což vedlo k posílení vlády vzdělavců, tj. duchovenstva na úkor světských pánů. Je tedy pochopitelné, že odchovanci starých řádů se bránili. Už 50 let před založením této univerzity a 100 let před Dekretem kutnohorským se objevila v domácím obyvatelstvu nechuť k cizinecké univerzitě. Tuto nechuť překonal Karel IV., který univerzitu 1348 založil zřejmě tak, že nevyšetřoval domácí náladu a počínal si v tomto smyslu absolutisticky. Podařilo se mu prosadit svou vůli a pokládaje univerzity za důležitý státní podnik, založil pražské vysoké učení. Naše univerzita byla založena podle vzoru univerzity pařížské a boloňské. Praha byla tehdy na periferii vzdělanosti, jejímiž středisky byly severní Itálie, Paříž, Oxford a Porýní. Tam byl prudký duchovní život, tam vyrostl Dante, tam učil Tomáš Akvinský, tam zápolili za své ideály rytíři. Pražská univerzita připomínala spíše univerzitu neapolskou než pařížskou. Neapolská byla první univerzitou v Evropě založenou také na panovníkův rozkaz a také jako pražská v sídelním městě. Pražská univerzita byla však od samého počátku mnohem kosmopolitnější, mnohem internacionálnější. Karel IV. sice opsal z věnovací listiny neapolské univerzity slova později tak často uváděná, že totiž založil univerzitu, aby věrní obyvatelé království toužící po vzdělání "nemuseli kraj světa obcházeti a cizích národů se prositi, nýbrž i za slávu sobě mohli pokládati, když by jiné přesporní touha po vzdělání vábila do jejich země", ale není vidět, že by bylo vskutku Karlovým úmyslem nějak omezovat svobodu stěhovat se z univerzity na univerzitu. Na Karlově univerzitě od počátku byli profesori i studenti z celé střední Evropy. Středověké zřízení, internacionální pojetí vědy a organizace univerzit přinášely samy sebou, že univerzita byla autonomní korporací podléhající svou správou v poslední instanci panovníkovi a svým učením papeži. Pro dnešní svobodu vědy sice neměl středověk vůbec smyslu, ani ji nežádal ani ji neumožnil, avšak jinak vynikala středověká univerzita nad univerzitami dnešními právě svojí internacionálností. Dnešní univerzita slouží vymezené potřebě státu. Profesory jmenuje stát, ministerstvo je akredituje, zkoušky na univerzitě jednoho státu většinou neplatí ve státě druhém, ba mnohá odvětví vědy, zejména věd humanitních, se interpretují na každé univerzitě podle stanoviska příslušného státu nebo kultury. V tomto ohledu byla na středověké univerzitě svoboda větší. Zkoušky vykonané na jedné univerzitě platily pro všechny univerzity. Královským privilegiem byla internacionálnost pražské univerzity výslovně zaručena. Cituji: "Kteríškoli by přišli, buďtež doktoři, mistři nebo studenti kterékoli fakulty nebo odkudžbykoli přišli, mají jak na cestě sem, tak pokud zde budou meškati, i když by se odtud vraceli, pod zvláštní královskou ochranou a bezpečným průvodem býti, také všichni jak doktoři, tak žáci všech předností, svobod a spravedlností, které na učení pařížském nebo boloňském v obyčeji jsou, účastni býti a užívati". Univerzitní vzdělanost tvoří protiváhu úzkoprstosti, šosáctví, maloměšťačtví a nacionalismu. Přál bych si, aby tento její cíl nezapadl v lavině každodennosti, která nás všechny čeká. Jste absolventy Karlovy univerzity, a je na vás, abyste s hrdostí dostáli závazku šířit a dále povznášet její dobré jméno. Pověst univerzity a potažmo fakulty je dána především pověstí a skutečnou úrovní jejich absolventů.

Kouzelné slůvko „až“: ... Při povrchním pohledu se zdá, že univerzita poskytuje svým adeptům především poznatky, které je třeba si osvojit, a že velká část z nich je vlastně téměř zbytečná a v dalším profesionálním životě nepotřebná. Někteří dokonce soudí, že část výuky

¹ Modifikováno podle: E. Rádl, Válka Čechů s Němci, 2. vyd., Melantrich, Praha 1993. Viz též Fiala J. (ed.): Obnova ideje univerzity, Karolinum, Praha 1993

slouží nakonec pouze k samoúčelnému trápení studentů². Pojďme využít této poslední chvíle, kdy jsme na škole pospolu, a zamysleme se ještě před rozchodem nad jedním víceméně skrytým, leč podle mého soudu významným smyslem onoho studentského trápení.

V našem jazyce je jedno nenápadné, zdálo by se, že skoro zbytečné, slůvko. Nikdo by, myslím, neřekl, že by se o něm dalo dlouho povídat. To slůvko nás provází, nebo - lépe řečeno - mělo by nás provázet, po celý život. Začíná to již před narozením: dítě čeká na ten velký okamžik příchodu na svět, čeká, až spatří světlo, až uslyší jasněji a víc než jenom tep a hučení splavů, až se zhluboka nadechne vzduchu. Jeho matka také čeká. Těší se, plna úzkosti, až ho uvidí, až si ho bude smět podržet, až ho polaská, až ho nakrmí. Všem těmto "až" stále něco stojí v cestě. Ba co víc, splní-li se toužebné očekávání, hned se na obzoru vyhoupne další "až": až za chvíli, až rozneseme léky, až si odpočnete, až ho vyšetříme. Mezitím dítě pocítí další nové "až": hlad, vlhkost, nepohodu. Příjemně bude, až mne nakrmí, až mne přebalí, až mne pohoupou. Stále nějaký odklad. Je to k zlosti, proto pláču. To přivádí do zoufalství matku. I ona to věčné "až" překonává s vypětím sil. A dítě čeká, "až" matka nakoupí, až dotelefonuje, až bude mít čas. To neustálé natahování vyžaduje obranu. Takovou obranou je nejenom křik, který je s postupem doby stále méně účinný, ale také schopnost odkládat uspokojování svých potřeb. Odborníci tomu říkají schopnost odložené satisfakce a není to nic jiného než trpělivost.

Ono frustrující "až" se stále rozšiřuje. Hračku dostaneš, až budeš hodný, budeme spolu, až budu mít čas, až táta přijde domů, až po obědě, až zítra, až příště. Pak přicházejí další "až": až k svátku, až k narozeninám, až k vánocím. Dennodenně slyší dítě odklady typu "až si uděláš školu, až si opravíš známku, až si uklidiš v pokoji, až pomůžeš s nádobím". Schopnost odložené satisfakce se zvětšuje, rozvíjí se odolnost proti překážkám na cestě k cíli, frustrační tolerance. Časové horizonty se prodlužují: "až po prázdninách, až po skončení školy, až se vyučíš, až po maturitě, až po vojně, až po svatbě". Ani v zaměstnání tomu není jinak: až po atestaci, až po rekvifikaci, až po čtyřicítce. Poutník životem se vyhupuje na obzor, aby uzřel nové obzory, stejně vzdálené a stejně vábivé. Kdesi za půli cesty se však cosi mění. Ono "až" ztrácí na přitažlivosti: "až" v důchodu, "až" mne nebudou nikde potřebovat. A na konci je jedno veliké "až" - až umřu.

Ne každá lidská pouť je ovšem takto utvářena. Mnoho lidí onu kýženou frustrační toleranci či schopnost odložené satisfakce postrádá. [V rámci šetření prováděného před lety mezi problémovými mladistvými toxikomany] se opakovaně ukázaly některé zajímavé prvky. Byly to [často] děti z úspěšných rodin, otcové buď funkcionáři, nebo velmi zaměstnaní, matky emancipované, úspěšné v povolání. Pro své děti chtěli většinou všechno "nej-", ale neměli na ně čas. U jejich dětí se vyskytoval tzv. syndrom prázdného bytu či chcete-li "klíče na krku". Když přišly ze školy, nikde nikdo. "Jdi si hrát" byla nejčastější věta, kterou doma patrně slyšely. Rodiče své nedobré svědomí vůči dítěti kompenzovali hmotnou satisfakcí: "tady máš míč, skate, raketu, lyže, horské kolo, motorku - a jdi si hrát". Byl to přesně ten typ rodičů, kteří raději koupí zájezd na Kanárské ostrovy než by si na Mikuláše nalepili vousy. Šetřením se ukázalo, že v těchto rodinách je významně méně společných aktivit jako všelijakých oslav narozenin, různých výletů, her, společných zážitků. A teď - co se vlastně stalo: okamžitým uspokojováním fyzických potřeb svých dětí vyřadili totiž rodiče ono zázračné slůvko "až". Děti se nenaučily onomu "až". Nenaučily se trpělivosti. Měly nízkou frustrační toleranci, nízkou schopnost odložené satisfakce. Naučily se naopak nadejít si požadavky života bezpracnou zkratkou: proč až po škole, proč až po vojně, proč až po svatbě, když to jde hned. No a protože neměly vytvořeny ony obranné mechanismy vůči překážkám na cestě k cíli, složily se při prvním neúspěchu, při prvním životním nárazu, zkrátka selhaly v životě. Na počátku onoho selhání chybělo slůvko "až".

² Srv. Neubauer Z.: Univerzita a idea vzdělanosti. In: Fiala J. (ed.): Obnova ideje univerzity, Karolinum, Praha 1993, str.118-168.

Milí kolegové, v tom, co jsem se právě snažil vysvětlit, spatřuji jeden s důležitých smyslů univerzitního studia: Vaše studium totiž znamenalo pro Vás jedno ohromné až. Buďme za ně vděční tak, jako buďme vděční rodičům, kteří nás vychovávali ke zdrženlivosti³. ...

Necitlivost jako reakce na nadbytek: ... *Náš svět je provázán v čase a prostoru napříč i podél. Každá jeho část se podobá jiným jeho částem. Všechny části jsou v sobě nějak zastoupeny. To, co je svazuje, prostupuje a co je vyladuje do orchestru složeného z jiných orchestrů, jsou informace neustále proudící vesmírem odevšad kamkoli. Nesmíme si myslet, že jako lidé máme v tom vesmírném drmolení nějaké zvláštní slovo. Platí pro nás totéž, co platí pro každou část veškerenstva: totiž to, že živnou půdou je nám kontext, propojení s ostatními. Naprosté odříznutí od světa vede k jevům, které se mohou zprvu zdát jako podivné a posléze pro opuštěnce zhoubné. [...] Přesadíme-li strom do jemu cizího prostředí, zahyne. Chováme-li v zajetí nedomestikované zvíře, dočkáme se od něj podivného chování. Špaček začne pojednou chytat mouchy, které kolem sebe nemá. Začne chytat fiktivní mouchy. Veverka bez ořechů přece čas od času "louská" ořechy neexistující. Kolibřík v zajetí staví z neexistujících stébel neexistující hnízdo. Jsou zprávy o tom, že vlčí děti, které vyrůstaly samy v izolaci, vytvořily si [...] úplně nový, podivný jazyk. To které chování se spouští jaksi naprázdno, bez ohledu na okolí, kde žádné mouchy ani ořechy ani stébla nejsou. Viděno zevně, působí takové chování jako pošetilé nebo přímo šílené. [...] To, co platí pro jednotlivce, platí v tomto smyslu i pro skupinu či společenství. Vymknutí z kontextu nemusí být způsobeno pouze fyzickou izolací, jakou si lze v podobě různých polárních výprav, ztroskotání, věznění a vesmírných letů snadno představit, ale může být dáno celou řadou různých okolností včetně neschopnosti přijímat a dostatečně zpracovat vjemy z okolí. K tomu dochází zejména ve dvou případech: buď je kontakt s okolím násilně někým omezen, nebo je omezena vnímavost jedince či společenství. V této souvislosti nezapomeňme na jeden důležitý mechanismus, který se v přírodě uplatňuje. Je-li něčeho příliš, rozšíří se hned také to, co působí proti. [...] V lékařství známe podobný mechanismus: v těle je mnoho látek, které přenášejí informace z místa na místo. Patří mezi ně neuropřenašeče, hormony a jiní poslové. Informace je přijímána tak, že posel obsadí v cílové buňce receptor, tedy přijímač. Zjistilo se, že celková harmonie není zdaleka výsledkem působení pouze oněch poslů, ale že je do značné míry dána stavem a chováním právě těch přijímačů. Je-li informací příliš, receptory pojednou ubývá, stávají se necitlivými. [...] A naopak, je-li jich málo, receptory pro ně se pomnožují, jsou vnímavější, jakoby v lačnění po signálech chtěly vyrovnat jejich nedostatek. [...] Vyprávíte-li něco člověku, který zvolna žije na beztelevizní samotě, každé vaše slovo padá na úrodnou půdu. Vyprávíte-li totéž adolescentním velkoměstským odchovancům všelijakých Predátorů, Terminátorů a Vetřelců, budou se nudit. [...] V případě přenosu biologického signálu se tomu říká desenzibilizace. Je to snížená vnímavost vůči přicházejícímu poselství, netečnost ke zprávě, na jiné úrovni pak [...] k faktům, [...] k datům.*

Dobu, kdy jsme žili v relativní informační deprivaci, tedy odtržení od ostatního světa, máme už za sebou. Byli jsme tehdy vnímaví. Každou krásnou knížku jsme s péčí a soustředěním, často po nocích přečetli, mnohdy i přepsali. Slovo ze svobodného světa mělo magickou moc. U ovládaných zalévalo poušť, u vládnoucích budilo děs. Nikdo však vůči němu nebyl tupý. Zároveň však, jak jsme se od svobodného světa vzdalovali, nutně jsme se, viděno zvnějšku,

³ V mém textu *Kouzelné slůvko „až“* věnovaném Radimu Paloušovi 3.11.1994 je dovětek: „...Netřeba hledat explicitě souvislost psychologického a mravního poukazu na význam odloženého uspokojování potřeb s Paloušovou pedagogikou kázně a pokory. Nabízí se sama.“ Dnes k němu netřeba cokoli dodávat.

začali chovat podivně, jako onen špaček, veverka či kolibřík. Zda nám naše úchylka nakonec nebude ku prospěchu, nelze dnes ještě odhadnout. Nyní jsme v situaci jiné. Knih je všude tolik, že je málokdo hlouběji studuje. Tisk, rozhlas a televize chrlí denně tolik údajů, že jedinec i společnost vůči nim otupuje. [...] Je to desenzibilizace, znecitlivění. Je-li všeho jaksi příliš, klesá vnímavost vůči tomu. Tento fenomen působí jako tlumič přílišných společenských rozkmitů a jako spořič rozdrásaných citů; zároveň však i jako zpoždovač našeho zařazení do původního kontextu. ...

Gödelovy teorémy jako metafora: ...Slavný světový logik a matematik brněnského původu, Kurt Gödel, nám kromě jiného zanechává také dva teorémy, které by se s jistou licencí daly popularizovat asi takto: První je o neúplnosti a říká v podstatě to, že v každém systému, který je alespoň tak složitý, aby v něm mohla platit algebra, existují tvrzení, která v rámci tohoto systému nelze dokázat. Druhý teorém je o nerozhodnutelnosti a říká, že neexistuje metoda (algoritmus), která by rozhodla, zda v systému taková tvrzení jsou a která to jsou. Všichni, kteří se někdy věnovali důkladněji nějakému problému, brzy vycítili, že ať jsou kde jsou, bez pohledu nebo dokonce pomoci zvenčí se v určitém momentě už dál nedostanou. Redukcionismus, tedy snaha vysvětlit jevy na určité úrovni pomocí jevů na úrovni nižší, nevede k očekávanému, to jest absolutnímu úspěchu, protože právě každá další rovina poznání, ve které se octneme, je sama o sobě systémem, pro který platí totéž a problém se opakuje. Dějiny lidského poznání jsou dějinami hledání příčin pozorovaných jevů: fyzikálních příčin fyzikálních jevů, chemických příčin chemických jevů, biologických příčin biologických jevů, psychologických příčin psychologických jevů a sociálních příčin sociálních jevů. Potíže a paradoxy vznikají tehdy, chceme-li přestoupit v hledání kauzality z jedné takové roviny do druhé. [...] Nejsme a nikdy zřejmě nebudeme schopni pomocí prášků zlepšit mezilidské vztahy, [...] těžko lovíme ve změti vědeckých poznatků, abychom odhalili biologické příčiny psychologických projevů, naopak psychoterapií sice někomu pomůžeme, ale duševní poruchy [tím] nerozluštíme a neodstraníme a souvislost biologických základů sociálních jevů jenom tušíme, podobně jako tušíme sociální příčiny různých biologických příznaků [...].

Těchto několik myšlenek se člověku vždy vrací, přemýšlí-li o příčinách různých společenských jevů. První Gödelův teorém jaksi připomíná tvrzení, že žádný systém nelze reformovat zevnitř. Tomu by odpovídalo i poznání, že komunismus je nereformovatelný. Buď se liberalizuje a tedy rozloží (přestane být sám sebou), jak se stalo, anebo je přemožen zvenčí. To platí zřejmě i o jiných systémech. [...]. Svět je změť soběpodobných struktur, kde okraj kaménku vypadá jako okraj skály a ten jako okraj hory; kde vztahy v manželství vypadají jako vztahy v kanceláři a ty vypadají jako vztahy v podniku, ty zase jako v obci, kraji, v parlamentu. Je-li tomu vskutku tak, pak to, co platí o globálních systémech, platí i o společenstvích menších. Zdá se, že ani instituce není reformovatelná sama od sebe. Kdyby nebylo tvrdého vnějšího zásahu do rozpočtu akademie věd, kdoví, co všechno by v ní dnes přetrvávalo. Ultimum refugium soukromého podnikání, a to i ve zdravotnictví, je bezesporu bankrot. Nemohou-li ani potenciálně věci dojít tak daleko, systém sám sobě nerozumí, nechce rozumět a ani nemůže rozumět. Jednou z ukázek nereformovatelnosti zevnitř je zemědělství, jinou zdravotnictví, justice, jinou třeba vysoké školství. A v rámci každého takového odvětví se opět najdou malé podsystémy, o kterých to rovněž platí. Potvrzují to i ty, které se zreformovat podařilo – většinou s odstupem zvenčí. Začali jsme vzpomínkou na Kurta Gödela a tak se k němu vraťme na závěr: je-li každý složitější systém logicky neúplný a platí-li teorém o nerozhodnutelnosti, poděkujme pánu bohu za pluralitu, za zákony, byť nedokonalé, za lišky, které udržují zajíce ve fyzické kondici, za ekonomy, kteří dávno vědí, že neporučí Slunci větru, a tak pouze mění podmínky na vstupu do systému, a vůbec za vše, co působí proti vnitřnímu zacyklení společenstev, která ve své samolibosti nepostřehla, že už dávno nejsou to, co byla [...].

Studium jako zasvěcení: ...*Studium na univerzitě patří bezesporu k těm výkonům lidského ducha, jejichž stvrzení má být ritualizováno a zapsáno hluboko do paměti jednotlivce, rodiny i univerzity. Tímto rituálem vytváří se pouto i závazek. Pouto minulosti s budoucností, pouto školy a žáka, pouto oboru a jeho adepta, souvislost poznání a bytí. K tomu přistupuje závazek vůči učitelům, vůči tradici, vůči rodině, vůči budoucím pacientům, vůči sobě. To vše je třeba kodifikovat, stvrdit a nezapomenout. Stálo to mnoho útrap a odříkání nejenom vašeho, ale i všech vašich blízkých, v první řadě rodičů. Zkusme si rychle zopakovat to, co bychom si z těchto prostor měli odnést:*

Předně je to zasvěcení do tajů, tedy do něčeho, co bylo až dosud za-světlem, za horizontem naší zkušenosti. Školní výchova pojatá pouze jako osvojování učební látky neslibuje zjevování tajemství. Upevňuje chovance naopak v přesvědčení, že žádných tajemství není, že jsou nanejvýš nevyřešené problémy. Místo užaslého vzestupu vzhůru bývá ve škole nabídnuto pouze zvyšování kvalifikace. To není, myslím, váš případ. Pro vnímavého člověka nabídla tato univerzita zasvěcení. Kdyby ničím jiným, tak tedy tím, že vám dopřála několik let času, který mohl být - a jistě u mnohých z vás také vsutku byl - pozoruhodně využit pobýváním v tomto nevšedním městě, které samo o sobě zjevuje tajemství, když promlouvá nesčetnými ústy od Franze Kafky k Jaroslavu Seifertovi, zní hudbou od Mozarta k Dvořákovi, architekturou od Parlře přes bratry Dienzenhofery až k Zítkovi a Kotěrovi, a zjevuje se v obrazech od Schikanedera až po Zrzavého. Tak, jako pohádky vedou do světa na zkušenou děti, tak toto město za-svěcuje mladé muže a ženy a přivádí je jako dospělé. Vpravdě, novými očima a v nových souvislostech uzří ten, který se navrátil, staré věci. Uvidí je i zde jako projevy smysluplných vztahů vynořujících se co vlny příběhů. I dnešní slavnost je součástí příběhu. Vašeho i našeho.

Zmínil jsem se zde o čase, který vám byl ke studiu vyměřen a o tom, jakou roli mohlo v jeho využití k zasvěcení sehrát město. Nesmazatelný je ovšem podíl Karlovy Univerzity ve vašem příběhu. Je to velmi stará škola, která se dokázala přenést periodami nepřízní i válek, a která dala světu nezapomenutelné jedince. Nevzdalujme se jí v našich životech. Jací budeme my, taková bude i ona. Pokusme se přiřadit po bok k těm, kteří pozvedli její dobré jméno. Nic nám v tom krom vlastní omezenosti dnes již nebrání. [...]

V uvedených citátech⁴ se zrcadlí atmosféra oné doby. Radim Palouš proletěl našimi současnými dějinami nedostatečně rozpoznán jako *spiritus movens*, aby se stal jejich skromným pozorovatelem. Jeho zásluha o obnovu ideje univerzity je však v mých očích ze všech jeho vidů, v jakých se zjevil a v jakých je reflektován v tomto sborníku, tou největší. Tou, ve které byl svou průpravou, odvahou, širí rozhledu, opravdovostí citu, mravní integritou a schopností být na pravém místě v pravou chvíli naprosto nenahraditelným. Q.B.F.F.F.

⁴ Citované děkanské projevy autora tohoto příspěvku *in extenso* viz <http://www.pcp.lf3.cuni.cz/hoschl/>